

POKUŠAJI KRČKOG BISKUPA IVANA
ANTUNA SINTIĆA (1792. – 1837.) U LIJEČENJU
OTROVNIH ZMIJSKIH I DRUGIH ŽIVOTINJSKIH
UJEDA I UBODA – OD INTUITIVNE SLUTNJE
DO ZNANSTVENOG OSPORAVANJA

THE ATTEMPTS OF BISHOP
IVAN ANTUN SINTIĆ (1792-1837) TO TREAT
SNAKE AND OTHER ANIMAL BITES:
FROM INTUITION TO SCIENTIFIC DISPUTE

Franjo Velčić*

SUMMARY

*This manuscript describes an attempt to treat snake and other animal bites using an ointment made of a plant *Aster atticus* (sternkraut, of the family Aster). The recipe for this ointment had passed from an Istrian Bernardo Alessandri to bishop Ivan Anton Sintić at the end of the 18th century. At the request by the Austrian administration of the Province of Zadar, Sintić published a booklet on how to prepare the plant and use it, and the administration distributed the booklet to local practitioners. Encouraged by the new therapy, physician Srećko Randić of Bakar, took it for the subject of his doctoral dissertation, and published it in Vienna in 1840. However, the efficiency of this therapy was disputed by the new island of Krk physician Ivan Krstitelj Kubić after years of follow up and investigation.*

Key words: Ivan Antun Sintić, Bernardo Alessandri, Ivan Krstitelj Kubić, Srećko Randić, *Aster atticus* (sternkraut)

* Teologija u Rijeci – područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Adresa za dopisivanje: franjo.velcic@ri.t-com.hr

U Biskupijskom arhivu u Krku pohranjena je korespondencija krčkoga biskupa Ivana Antuna Sintića¹ (1792. – 1837.) i austrijske pokrajinske vlade u Zadru u vezi s promoviranjem biljne masti koja je, prema njihovim spoznajama, vrlo učinkovito djelovala na pacijenta ugroženog od zmijskih i škorpionskih ujeda, ugriza bijesnih pasa te uboda ribe i drugih otrovnih uboda.

U Sintićeve protokolarnim zabilješkama, zapisanim između 10. veljače 1803. i 20. rujna 1804., u noti pod rimskim brojem XXX, nalazimo njegova prilično detaljna zapažanja o toj ljekovitoj pomasti. Naime, na putovanju u Veneciju, zaustavivši se u Umagu, o tom ga je lijeku obavijestio još 1795. Bernardo Alessandri kojega Sintić opisuje kao vrlo obrazovana književnika i izvrsna botaničara.² Tom je prigodom Sintić saznao za biljni ekstrakt dobiven iz biljke pučkim imenom nazvane *astro montano*, a latinski *Aster atticus*. Od Alessandrija je čuo da je taj ekstrakt moćno sredstvo protiv otrovnih zmijskih ujeda koji su učestali na Krku, Rabu i Pagu, tj. na Kvarneskim otocima.

Svoj je pronalazak Alessandri dao na uvid i procjenu tada najpoznatijim europskim sveučilištima od kojih je navodno dobio pozitivne odgovore i potvrdu da je ta mast izvrstan lijek protiv zmijskih ujeda.³

Alessandri je prigodom tog susreta darovao biskupu Sintiću posudicu s pomašću koju je jedanaest godina, tj. od 1795. do 1806., i sam primjenji-

¹ Ivan Antun Sintić rođen je u Krku 13. listopada 1754. godine. Studirao je u Padovi crkveno i civilno pravo te doktorirao 1783. godine. U Rimu je bio u službi Mletačkoga veleposlanstva pri Svetoj Stolici i ujedno član hrvatske Bratovštine svetoga Jeronima. Za vrijeme boravka u Rimu napisao je dvije knjige u antijansenističkom duhu: *La dottrina cattolica delle Indulgenze difesa contro alcuni libri ultimamente pubblicati a danno della verità e a pregiudizio de' buoni fedeli*, Foligno, 1789., i *Il Breviario Romano difeso e giustificato*, 1790. Bio je krčki biskup od 1792. do 1837. godine. U Krku je proživio promjenu pet političkih sustava i zalagao se za slobodno djelovanje Crkve, tada uvelike sputane povijesnim jurisdikcionalističkim težnjama civilnoga *jus patronata* koji je ograničavao njegovu biskupsku djelatnost. Za vrijeme njegova biskupovanja ukinute su 1828. Osorska i Rapska biskupija i pripojene Krčkoj biskupiji. O njemu i vremenu u kojem je djelovao obranjena je doktorska disertacija na Fakultetu crkvene povijesti Papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu. Dio je radnje publiciran: Franjo Velčić, *Il vescovo Giovanni Antonio Sintich (1754 – 1837) e le vicende storico-ecclesiastiche della diocesi di Krk (Veglia)*, Rijeka 1999.

² Krk, Biskupijski arhiv Krk (dalje u bilješkama: BAK), Stari arhiv Krčke biskupije sv. 19, *Akta biskupa Sintića I.*, Nenumerirano. Sintić za njega piše: „Soggetto molto colto in diversi rami di Letteratura ed eccellente Botanico.“ Alessandrija spominje i Fortunato Luigi Naccari, *Flora Veneta disposta secondo il sistema Linneano*, vol. III, Venecija, 1827., 171. U tom djelu na popisu članova udruge čitamo: *Alessandri Bernardo, I. (mperial) e R. (real) Deputato di Sanità marittima in Umago d'Istria*. U braku s plemkinjom Ottaviom de Franceschi imali su kćer Elenu Marianu Teresu Alessandri, udanu za Marina Šperca, koja je bila plodna spisateljica na talijanskom jeziku u području, poznata pod književnim imenom Bruno (sic!) Sperani. Usp. Milan Ivanišević, *Spisateljica Vica Šperac o Splitu i Solinu*, u: *Kulturna baština*, 35, (2009.) 331.; Ivan Grubišić, *Solinski Šperci*, u: *Tusculum*, 2 (2009.) 119.

³ Cjelovito Sintićevo izvješće vidi u prilogu ovoga rada, Dokument br. 1.

vao na otoku Krku. Prema njegovim zapažanjima, mnogi koje je ujela zmija potpuno bi ozdravili već nakon tri dana uzimanja takve terapije.

Sintić ne propušta istaknuti da je to pronalazak zaslužnoga Alessandrija, međutim treba uzeti u obzir da već medicinske knjige XVI. stoljeća, tzv. *cinquecentine*, prilično potanko opisuju biljku pod imenom *Aster atticus* i njezinu učinkovitost u liječenju sličnih nezgoda.⁴

Biskup Sintić koristio je tu mast i za raznorazne ujede škorpiona, ubode na trn ribe škarpoča, odnosno škarpine, morskog pauka, pri svakom ujedu otrovne životinje, ali je mast imala pozitivan učinak i pri ranjavanju na kakvo zahrđalo željezo.

I pri napadu jakih želučanih i trbušnih bolova taj je lijek u prahu imao izvrstan ublažavajući učinak.

Biskup Sintić poslao je tu mast na uporabu i svome kolegi senjsko-modruškom biskupu Ivanu Krstitelju Ježiću (1789. – 1833.) i senjskom kanoniku Akačiću.⁵ O tome je više puta pisao senjskom biskupu Ježiću i dobio od njega potvrđan odgovor o djelotvornosti te pomasti, jer je upravo tih dana neka udovica Ježić samo jednim mazanjem i navedenim napitkom ozdravila mladića kojega je ujela zmija, a i pas kanonika Akačića, koji je imao više ujeda, u vrlo je kratkom vremenu (od večeri do jutra) prizdravio.⁶

Na kraju, iako Sintić po mirisu i okusu ne vidi razliku između istarske i krčke masti, ipak se ne usuđuje tvrditi da je biljka koja raste na Krku doista „asteratik“, tj. zvjezdan koji raste u Istri. Ali obećava da će pri pravljenoj nove masti poduzeti temeljite eksperimente i dostaviti vladinu poglavarstvu svoja zapažanja te svoje preporuke onima „koji su pozvani da se zdušno zauzmu za dobrobit i utjehu čitavoga čovječanstva“.⁷

Stoga je i pokrajinska vlada u Zadru budno pratila razvoj i primjenu toga lijeka. Konzultirala je tada vrhunske zdravstvene ustanove, među kojima carsko-kraljevsku medicinsku akademiju *Josephinu* i odredila dr. Kraussa, vrhunskoga liječnika i ravnatelja Akademije, da se raspita po Dalmaciji o

⁴ Usp. Petrus Andreas Matthioli, *Commentarii in libros sex Pedacii Dioscoridis de medica materia*, Venetiis, 1558., 573: „Aster Atticus, qui et Bubonion, hoc est nostris Inguinalis, dicitur, sibi Attici nomen ascivit, quod in Atheniensi agro frequentior, quam alibi proveniat.“ Vidi: <http://www.summagallicana.it/Dioscoride/Mattioli/libro4/>

⁵ Usp. Dokument br. 1 u prilogu ovoga rada: „Ne mandai buona porzione all'Ill.mo e R.mo Monsig.r Gio: Battista Jesich Vescovo meritissimo di Segna, ed al Sig.r Ab. Akazich Canonico a latere di esso dignissimo Prelato.“

⁶ *Isto.*

⁷ Usp. *Isto*: „a chi con tanto zelo s'impegna pel bene, e sollievo dell'umanità“.

rasprostranjenosti biljke koju tamošnji stanovnici nazivaju *Aster montanus*, a koriste ju kao lijek protiv zmijskih otrova i ugriza bijesnih pasa. Jedno takvo pismo dr. Kraussa, napisano u Zadru 21. svibnja 1818., poslano je i senjsko-modruškom biskupu Ježiću, kojim se tražilo njegovo mišljenje.⁸

Te je godine (1818.) Sintić primio poziv dalmatinske vlade da opiše efikasnost *astra montana* i drugih biljaka slična djelovanja. Stoga je na zahtjev pokrajinske vlade iz Zadra i svoga kolege biskupa Ježića napisao 8. lipnja 1818. izvješće – *commentariolum*, koje je dostavio pokrajinskoj vladi.⁹

Pokrajinska je vlada taj Sintićeve uradak umnožila i poslala liječnicima, s preporukom da to u određenim prigodama isprobaju i obavijeste ju o postignutim rezultatima. Godine 1838. pokrajinska je vlada iz Zadra ponovno zatražila od središnjega, bečkog Medicinskog fakulteta meritorno mišljenje o tom predmetu.¹⁰

Primjenjujući ovaj lijek na svojim pacijentima, šibenski je liječnik dr. Vinko Giadorov o svojim zapažanjima napisao malu medicinsku studiju objavljenu 1837. u uglednome milanskome medicinskom časopisu *Annali universali di Medicina*.¹¹ Već u samom uvodu spominje da je taj lijek počeo primjenjivati na poticaj Sintićeve rukopisa, njegove *memorie* koju je dobio od pokrajinske vlade.¹² Giadorova je studija široko odjeknula i već iduće godine preuzima ju i komentira njemački farmaceutski časopis, spominjući Sintićeve doprinos.¹³

⁸ Fortunatus Randich, *De Astro montano antidoto veneni animalis κατ' εἴδην viperini*, Typis Congregationis Mechitaristicae, Viennae, 1840., 36.

⁹ O tome nam svjedoči doktorand Randić u svojoj disertaciji: „Ejusdem anni decursu Excelsum Gubernium Regni Dalmatiae benigno rescripto invitavit Illustriss. Episcopum Sintich, quatenus efficaciae astri montani, adhibendi modi descriptionem exmittere, imo varia plantae exemplaria ei adjungere vellet. Humanissimus vir desiderio Excelsi Regii Gubernii, et sibi amicissimi Episcopi Jesich lubens satisfactorus, eximium desuper commentariolum die 8. Junii 1818 conscripsit.“ Randić, n. d., str. 36. – 37.

¹⁰ Usp. *Isto*, 37.

¹¹ Vincenzo Giadorov, Osservazioni medico-pratiche sull'uso di alcuni rimedi vegetabili indigeni, u: *Annali universali di Medicina*, ur. Annibale Omodei, vol. 82., fasc. 244., (1837.) 5–22.

¹² *Isti*, 5.: „... mi eccitarono da qualche anno a fare degli esperimenti coll'estratto di Astro Montano, del cui buon effetto nel morso della vipera specialmente stanno registrati dei fatti in una Memoria inedita degli 8 giugno 1818 dell'Illustriss.o e Reverendiss.o Monsignore Sintich, vescovo di Veglia, la quale Memoria fu poi circolata ai medici di questa Provincia dal nostro Governo ancor nell'anno predetto.“

¹³ Inula squarrosa L., gegen Vipernbiss, u: *Repertorium für die Pharmacie*, sv. 64., (1838.) 71.: „Dr. Vincenz Giadorov zu Sebenico nennt neuerdings „*Aster montanus*“ als ein in Dalmatien sehr gemeines und von den Landleuten gegen Kolik, Flatulenz, Verdauungsbeschwerden, Kophweh u.s.w. gebräuchliches Gewächs, welches nach einem Berichte des Bischofs Sintich zu Veglia auch gegen den giftigen Vipern-Biss ausgezeichnete Heilkräfte besitzen soll.“

DOKTORSKA DISERTACIJA SREĆKA RANDIĆA O LJEKOVITOSTI BILJKE ASTRO MONTANO

O velikom zanimanju za novi lijek na širem području Austrijske Monarhije tijekom prve polovice XIX. stoljeća svjedoči i to što je tri godine nakon Giadorova članka objavljenog u Milanu, 1840. u Beču doktorirao liječnik Srećko Randić, podrijetlom Bakranin, upravo na temu ljekovitosti *astra montana* protiv zmijskih ujeda. Nakon javne obrane, ta je doktorska disertacija, napisana na latinskom jeziku, tiskana u Beču pod naslovom *De astro montano antidoto veneni animalis κατ' ἐξοχήν viperini*.¹⁴ U njoj, na 63 stranice, Randić uz ostalo tvrdi da je *Aster montanus* ista biljka koju nazivaju *inula sguarrosa* ili *inula bubonium*.¹⁵ Već u uvodnom dijelu spominje one koji su se tijekom proteklih četrdesetak godina najviše bavili tim lijekom, te uz Alessandrija odmah navodi krčkog biskupa Sintića,¹⁶ zatim dvojicu Šibenčana, padovanskog profesora i botaničara Roberta de Visianija i dr. Vinka Giadorova.

Tu se Randić oslanja i na iskustva vrsnoga sakupljača i prodavača biljaka, njegova sumještana, Bakranina Josipa Martinčića, kojega latinskim terminom naziva: *pharmacopola Buccarensis*.¹⁷ Prema logičkom i znanstvenom slijedu, Randić u prvom poglavlju ponajprije donosi antičke pisce koji spominju *Aster atticus*, a to su Dioskorid, Plinij i Galen te neizostavno srednjovjekovnog liječnika Petra Andriju Matthiolija, a u drugom poglavlju opisuje samu biljku i njezinu rasprostranjenost. Spominjući ondašnje nazivlje austrijske i ugarske obale, kao i Vojnu Hrvatsku i čitavu Dalmaciju, nije mogao propustiti trsatski franjevački samostan „na teritoriju njegove domovine“, u čijem se vrtu uzgajala ta biljka za pripremu biljnog ekstrak-

¹⁴ Prema našim saznanjima, u Hrvatskoj su pohranjena samo dva primjerka ove disertacije i to u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod sign. 77.910 i u Knjižnici Male braće u Dubrovniku, pod sign. 43-IV-11.

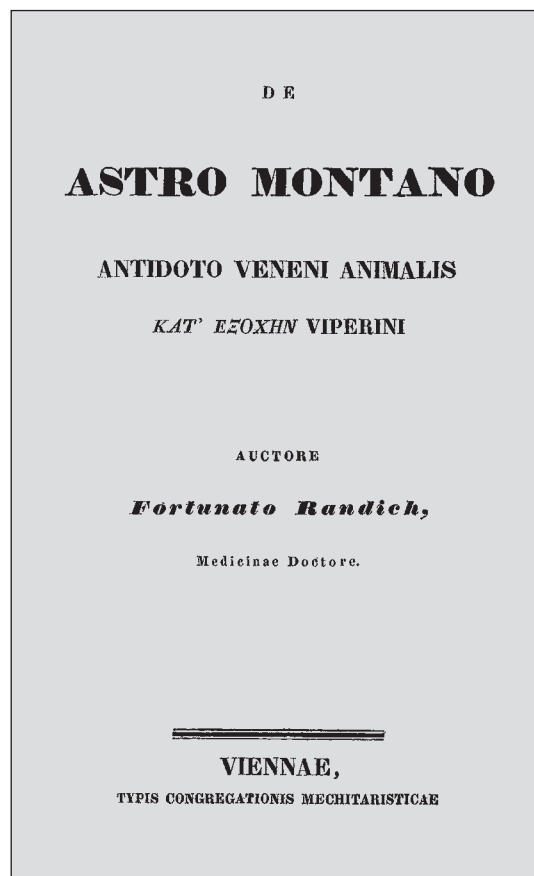
¹⁵ Usp. F. Randich, n. d. str. 11.

¹⁶ *Isto*: „Alter astri montani summus et veneratissimus fautor – Illustrissimus ac Reverendissimus Episcopus Veliensis Sintich – in botanicis, ut ipsemet candide fatetur...“. I na str. 20.: „Etenim maximus astri montani promulgator, piaememoriae Episcopus Veliensis Sintich...“ Ovdje treba upozoriti na Randićevu jezičnu pogrešku u pridjevu imena grada. Naime, *krčki* se na latinskom jeziku kaže *Veglensis*, a ne *Veliensis*.

¹⁷ *Isto*, 12.: „Tandem et ornatissimus vir Josephus Martincich, pharmacopola Buccarensis, naturalium doctrinarum cupidissimus, perhumanis litteris ad nos datis pro vero certoque affirmat, in insulis sinus maris adriatici ab incolis titulo astri montani innulam bubonion, et buphthalmum salicifolium denominari.“ I još na str. 21.: „Ejus interpositione laudatus Dominus Martincich – amicus noster complures plantas in meo natali loco lectas mihi promptissime misit...“

Naslovnica
doktorske disertacije
Srećka Randića
*De Astro montano antidoto
veneni animalis κατ' ἐξοχην
viperini*, tiskane
u Beču 1840.

Front page
of Srećko Randić's
doctoral dissertation
*De Astro montano
antidoto veneni animalis
κατ' ἐξοχην viperini*,
printed in Vienna in 1840.

ta.¹⁸ U sljedećem poglavlju u kojem govori o načinu pripreme i upotrebe masti, Randić opet spominje biskupa Sintića koji nije bio ni botaničar ni kemičar, ali su mu dobro poznate njegove upute upravljene i običnim seljacima, preporučene i od Istranina Alessandrija kojega Sintić priznaje kao pronalazača ovog lijeka.¹⁹

¹⁸ *Isto*, 18.: „Habetur copiosa juxta oras maritimas totius litoralis tam austriaci quam hungarici, Croatiae militaris, et totius Dalmatiae. – Reperitur quoque in montibus Istriae, Carnioliae et Croatiae contiguus litorali; praeterea Monspelii, tum in Italia, ac in sylvis petrosis Helvetiae insubricae. Tandem colitur etiam artificialiter in horto coenobii patrum Franciscanorum Tersacti in territorio patriae meae, ad conficiendum extractum.“

¹⁹ *Isto*, 25: „...cum ab illustrissimo Episcopo Veliensi Sintich, cujus ingens est auctoritas, in commentariolo suo multum vulgato sine dubitationis nota tradita fuerit, cumque pro auctore agnoscat Comitem Alessandri, virum non solum genere, integritate atque eximiis virtutibus clarum, sed et doctrina liberaliter instructum, cujus in patriis locis multum est nomen.“

Randiću je poznato i da je Sintić tijekom biskupskih pohoda po župama svoje biskupije dijelio tu mast svećenicima i podučavao ih o načinu njezine pripreme i primjene.²⁰

BISKUP SINTIĆ I POKRAJINSKA VLADA U ZADRU

Biskup Sintić poslao je 22. srpnja 1825. pokrajinskoj vladi u Zadru uzorke biljke, tzv. *astro montano*, pod brojem 268, s popratnim pismom u kojem opisuje njezin razvoj, zrelost i uzgoj.²¹

U odgovoru biskupu Sintiću, vladin službenik Weingarten zahvaljuje mu u ime pokrajinske vlade za pokazanu skrb i provedena istraživanja.²²

Nakon višegodišnjega osobnog praćenja djelovanja dotičnog lijeka, biskup Sintić je 14. kolovoza 1825., u dogovoru s civilnim vlastima Krčkoga okruga, a posredstvom svoga generalnog vikara Dominika Bernardoni Baccola,²³ uputio svim župnicima i kuratima svoje biskupije okružno pismo u kojem ih potiče na prikupljanje biljke i njezinu preradu.²⁴

PRIMJENA LIJEKA

Iz Sintićeve izvješća proizlazi da je vlastoručno napisao uputu o tome kako primjenjivati ovu biljnu mast, no ta uputa nije sačuvana.

Pacijentu je pored mjesta zmijskog ugriza trebalo napraviti dva mala reza te mjesto ujeda i rezove premazati mašću. Zatim se malo masti, veličine zrna boba, trebalo rastopiti u mlakoj vodi ili u vinu i dati pacijentu da popije.

Tijekom 24 sata tri je puta trebalo ponoviti mazanje i jednako toliko puta uzimati ljekoviti napitak. U predstavljanju načina uporabe lijeka, Sintić čini i osobnu digresiju. Napominje da pacijentu nije nikad pored zadobivene rane pravio rezove, već bi samo mazao ranu i davao napitak,

²⁰ Isto, 34.: „Nunc suo marte reperita experientia astri montani virtute confirmata, extractum domi fieri curavit, quod – dum sacrae confirmationis conferendae gratia Dioecesim inviseret – sacerdotibus donabat, edocendo eos de benigna antidoti efficacia, ejusque adhibendi modo.“

²¹ BAK, *Redoviti protokol, sv. 15., god. 1825.* Broj protokola 268. Sintićeve vlastoručna minuta. Prijepis dopisa vidi u prilogu ovoga rada, Dokument br. 3.

²² Vidi u prilogu ovoga rada, Dokument br. 4.

²³ Dominik Bernardoni Baccolo (1771. – ?) bio je nećak biskupa Sintića. Doktorirao je u Grazu i bio arhidakon krčkoga Stolnog kaptola.

²⁴ BAK, *Redoviti protokol, sv. 15., godina 1825.* Broj protokola 306. Prijepis spisa vidi u prilogu ovoga rada, Dokument br. 2.

što je uvijek imalo pozitivan učinak. Zatim kaže da se i u slučaju nepravodobne pružene pomoći od jednog ili dva dana nakon ujeda ili uboda, mazanje uvijek pokazivalo uspješnim. A u slučaju drugih otrovnih životinjskih ujeda bilo je dovoljno jednostavno premazati ranu.²⁵

Pri želučanim bolovima količinu se lijeka moglo udvostručiti, a u slučaju slabe djelotvornosti dozu se moglo ponoviti bez bojazni da će naškoditi jer je, prema njegovu uvjerenju, riječ bila o jednostavnom prirodnom biljnom ekstraktu.

KAKO AKTIVIRATI PRERADU BILJNE MASTI?

Ova je biljka rasla osobito u Istri pa su Istrani sve više unapređivali tu korisnu djelatnost. Sintić primjećuje da ga je prije tri godine (tj. oko 1803./4.) prigodom posjeta otočiću Košljunu, neki mladi klerik-fratar, koji se prije ulaska u samostan bavio preradom biljaka u medicinske svrhe (professione di speziale), uvjeravao da jedna takva biljka raste uz morsku obalu u Puntu, gdje je Sintić imao svoj ljetnikovac,²⁶ i da je to zapravo *Aster atticus*, na talijanskom jeziku *astro montano*. Sintić je stoga zamolio mladog redovnika da napravi dotičnu mast te je pri usporedbi s mašću koju je dobio u Istri, ustanovio je da je ista po boji, mirisu i okusu.

Već na početku pisma Baccolo daje do znanja naslovniciima moćnu učinkovitost te biljke (la virtù potentosa dell'Astro Montano), odnosno dobivene pomasti, i upoznaje ih s već postignutim dogovorom između biskupa Sintića s civilnim Okružnim komesarijatom, te potaknut dobrohotnošću da pomogne unesrećenima, poziva svoj pastoralni kler da u dogovoru s mjesnim starješinama prikupljaju u većim količinama svima njima već poznatu biljku.

Nakon sakupljanja samonikle biljke, mjesni se kurati pozivaju da se pobrinu i za njezinu preradu. A kurate koji do tada nisu imali prigodu baviti se tim poslom, upućuje na to da se obrate onima koji su u tome već uznapredovali. Stoga Baccolo u svom okružnom pismu spominje one koji su se u preradi te biljke posebno istaknuli. To su u prvom redu franjevci s Košljuna, zatim gvardijan samostana sv. Marije Magdalene u Portu na Krku, Anton Zadro u gradu Krku i vrbnički svećenik Ivan Feretić²⁷ koji se

²⁵ Vidi cjelovit Sintićeve talijanski tekst u prilogu ovog rada, Dokument br. 1.

²⁶ Danas je ta kuća župni stan u Puntu, ali u narodu je i dalje ostao toponim – „biškupija“.

²⁷ Opširnije o Feretiću vidi: Mihovil Bolonić, O životu i radu Ivana Feretića (1769 – 1839), u: *Krčki zbornik I* (1970) 285 – 349.

posebno bavio bilinarstvom.²⁸ O njemu povjesničar i krčki kanonik Polonijo piše: „Najmilija mu nauka bila bilinstvo pa odtud njegovo razumijevanje u liječništvu (farmakologija). Sada je još glas o njemu kao liječniku, posebni je bio njegov lijek za ujed zmijin, o čemu je napisao posebnu knjižicu na hrvatskom i talijanskom jeziku“.²⁹ No Sintićeви suvremenici Randić i Kubić, kao i arhivska dokumentacija, bjelodano svjedoče da je riječ o Sintićevu rukopisnom uratku.

U svom pismu generalni vikar zaključuje da se sredinom kolovoza ta biljka nalazi u punom cvatu te da se njezino prikupljanje mora obaviti upravo u središnjem tjednu toga mjeseca. Pri kraju pisma potiče svoj pastoralni kler da prione tomu korisnom poslu te da pritom ne štede ni truda ni sredstava jer će time postati korisni onima koji zbog ugroženosti ujeda mogu umrijeti ili pak trajno ostati invalidi.

Ovo je okružno pismo na uobičajen način poslao svim dekanima koji su bili dužni proslijediti ga do svakog dušobrižnika, a Biskupski ordinarijat u Krku uračunat će im to u zasluge jer je riječ o općem dobru – „una cosa che ha per oggetto il bene dell’umanità“.³⁰

KAKVA JE BILJKA ASTRO MONTANO?

Biskup Sintić i njegov poznanik iz Umaga botaničar Alessandri govore o biljci koju obojica na talijanskom jeziku nazivaju *astro montano*, odnosno na latinskom *Aster atticus (aticus)*. No taj naziv više ne susrećemo u suvremenoj botaničkoj i medicinskoj literaturi. Tako npr. Šugar u svomu Hrvatskom biljnom imenoslovu³¹ donosi pod latinskim nazivom *Aster* ova tumačenja: asterica, dvokrunaš, krasolika, krasuljača, ozma, zlatokos, zvjezdan, zvjezdarka, dok pod imenom *Aster alpinus*³² ima samo jedno

²⁸ O Feretićevu ljekarničkom radu sredinom XIX. stoljeća, Petriš piše: „Već imenovani pop Feretić bio je vele višt u likariji, ličio je s travami, od kojih mnogo široko poznavanje imao je. Ovi redovnik ličio je srično i od ujeda zmije tako da k njemu od mnogih stran dohadjaju ljudi ličiti se... On je pisao... i *Index alfabeticum herbarum...*, kojega je on napravio u tri jezika: hrvatski, talijanski i latinski, a mnogim travam je postavljao i grški naslov...“ Anton Petris, *Nike uspomene starinske*, Zagreb – Rijeka, 2011., 237.

²⁹ BAK, *Polonijevi rukopisi*. Nenumerirano. Ovaj pasus citira i Ivan Milčetić, Vlaški i stari romanski jezik na Krku, u: *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knj. IX., sv. I. (1904.) 12 – 20. Mi se, do novih spoznaja o tom predmetu, priklanjamo mišljenju Sintićevisih suvremenika.

³⁰ Vidi u prilogu Dokument br. 2.

³¹ Ivan Šugar, *Hrvatski biljni imenoslov – Nomenclator botanicus croaticus*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2008., 844.

³² Isto.

tumačenje: zvjezdan planinski. Očito je da ni jedan ni drugi naziv ne odgovara biljci o kojoj piše Sintić. Međutim, pod latinskim imenom *Aster amellus*³³ Šugar donosi ova hrvatska (i dijalektalna) nazivlja: divišljica, mala divižljica, mala divljišica, modrinščak, zvezdica, zvijezda, zvizda atička, zvizdan, zvizdanica, zvjezdan amelo (zvjezdan morinščak). Tu, dakle, nalazimo traženi adekvatni naziv, tj. zvizda, odnosno zvijezda atička, što odgovara latinskom nazivu *Aster atticus*. Taj je izraz *zvizda atička* preuzet iz Šulekova *Jugoslavenskog imenika bilja*³⁴ i u toj ga varijanti donosi i Simonovićev *Botanički rečnik*,³⁵ ali pod latinskim imenom *Aster amellus*.

U Horvatićevu *Ilustriranom bilinaru*³⁶ javljaju se samo dva oblika iz roda zvjezdan: primorska vrsta, nazvan obalni zvjezdan (*Aster tripolium*) i brdski zvjezdan (*Aster amellus*). Budući da se biljno nazivlje još uvijek razvija i precizira, imamo i najnovije ime za obalni zvjezdan, što ga donosi Radovan Domac,³⁷ tj. za *Aster tripolium* = primorski zvjezdan, što smatramo prikladnim nazivom. Taj naziv preuzima i Stanislav Gilić u recentnom *Rječniku bilja*.³⁸ No rodu *astera* – zvjezdana danas pripada oko 250 vrsta biljaka, od kojih su neke trajnice, jednogodišnje ili dvogodišnje biljke,³⁹ pa ih najlakše možemo odrediti prema geografskim lokacijama njihove rasprostranjenosti, u našem slučaju na području Istre, Kvarnerskih otoka i Dalmacije.

KUBIĆEV KRITIČKI I ZNANSTVENI PRISTUP OVOM EUFORIČNOM PRONALASKU

U prvoj polovici XIX. stoljeća, upravo kada se slučaj *astra montana* bio toliko razmahao na otoku Krku, stigao je na službu u Krk krajem 1832. novi liječnik, dr. Ivan Krstitelj Kubić,⁴⁰ podrijetlom Slovenac iz Gorice.

³³ Isto.

³⁴ Usp. Bogoslav Šulek, *Jugoslavenski imenik bilja*, Zagreb, 1879., 469. – 470, 500.

³⁵ Dragutin Simonović, *Botanički rečnik – imena biljaka*, Srpska akademija nauka, Beograd, 1959., 57.

³⁶ Stjepan Horvatić, *Ilustrirani bilinar*, Školska knjiga, Zagreb, 1954., 401. Horvatić ih ovako opisuje: „Jezičasti cvjetovi na obodu glavice poređani su u 1 red; oni su linealni i većinom prilično široki; kunadra se sastoji iz više redova dlaka jednake duljine; kultivirane i samonikle biljke.“ I pod b) „Jezičasti cvjetovi na obodu glavice poređani su u 2 ili više redova; oni su vrlo uski, a u unutarnjim redovima često nitasti; kunadra se sastoji ili samo iz jednog reda dlaka jednake duljine, ili iz jednog reda unutarnjih duljih dlaka i jednog reda izvanjih kratkih čekinja.“

³⁷ Radovan Domac, *Flora Hrvatske: priručnik za određivanje bilja*, Školska knjiga, Zagreb, 1994., 342.

³⁸ Stanislav Gilić, *Rječnik bilja – građa za hrvatsku fitonimiju*, Rijeka, 2001., 20.

³⁹ Gordana Horvavić, *Aster – Zvjezdan*, u: *Moj cvijet*, br. 45., tujan-listopad (2011.) 10-13.

⁴⁰ Ivan Krstitelj Kubić ili Kubič, prema slovenskoj ortografiji.

Nakon četrdesetak godina aktivne liječničke službe, napisao je do tada najopsežniju i najdokumentiraniju povijest otoka Krka, koju je objavio u Trstu 1874. godine.⁴¹ Pritom nije propustio u 14. poglavlju svoje knjige detaljno prikazati mnogobrojne endemske, epidemijske i zarazne bolesti (od str. 173. do 248.) koje je registrirao na otoku Krku. Među neobičnim bolestima, koje neki smatraju bolestima posebne vrste, uvrstio je i ugriz zmije.⁴² Upravo tom slučaju posvetio je posebnu pažnju, uzevši to u zadatak svoga osobnoga višegodišnjeg promatranja i analiziranja, i zato ga donosi na kraju poglavlja o raznim bolestima.⁴³ Kao uvod u tu svoju malu medicinsku raspravu, Kubić opisuje slučaj Cresa, Osora i okolnih otoka na kojima nema otrovnih zmija jer ih je, prema predaji, osorski biskup sv. Gaudencije prokleo.⁴⁴ Već na početku rasprave iznosi svoju sumnju, odnosno vjeru u znanstveni pristup tom problemu, polazeći s prosvjetiteljskih pozicija. Naziva svoje vrijeme „stoljećem svjetla“, tj. *secolo dei lumi*, i donosi lapidaran zaključak da tom pitanju pristupa pomnim promatranjem i proučavanjem, s nepristranošću koja mu je uvijek bila svojstvena i oslanjajući se na činjenice koje se mogu potvrditi.⁴⁵ Najprije prepušta riječ prirodoslovcu Kochu, na temelju čijih istraživanja zaključuje da ugrizi naših zmija otrovnica nisu smrtonosni.⁴⁶ To, međutim, ne znači da ujedi otrovnih zmija nemaju negativne posljedice na zdravstveno stanje onoga koji je ujedena. I jasno je da takav treba potražiti liječničku pomoć i poduzeti sve ono što odstranjuje negativne posljedice samoga ugriza.

No u vrijeme kada Kubić tiska svoju knjigu (1874.), medicinska je znanost već puno uznapredovala te su posljedice neugodnih zmijskih ujeda uvelike već medicinski obrađene; protiv njih su pronađeni adekvatni lijekovi pa superiorno, ne bez doze ironije, postavlja sebi retoričko

⁴¹ Giambattista Cubich, *Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia*, Trst, 1874. Već na naslovnoj stranici, ispod imena stoji napisano: „Fisico Distrettuale, decorato della croce del merito con corona, cavaliere Pontificio di s. Silvestro, socio onorario della Società agraria di Gorizia, membro della Società zoologico-botanica di Vienna“.

⁴² *Isto*. Na 230. stranici započeo je raspravu o: „il veleno della vipera“, i nastavio sa: „il morbo prodotto dalla morsicatura della vipera“.

⁴³ *Isto*: „E' questo è il veleno della vipera, rettile non infrequente sull'isola, di cui tanto comunemente quivi si parla senza nulla saperne, e il cui antidoto nell'opinione popolare sta nel celebrato astro montano“.

⁴⁴ Usp. *Isto*.

⁴⁵ *Isto*, 231.: S prosvjetiteljskih stajališta sažeto zaključuje: „il clero esorta alla fede; il naturista nega; il popolo crede; il filosofo dubita; e tutti hanno le loro buone ragioni.“

⁴⁶ *Isto*: Kubić na 8 stranica svoje knjige (od str. 231. do 239.) opširno donosi opis zmije otrovnice i zaključuje: „il morso delle nostre vipere non è in modo alcuno assolutamente mortale“.

pitanje: a što da kažemo o toliko opjevanom („decantato“) *astro montano*?⁴⁷ Priznaje pritom da u taj trnoviti argument ulazi sa stanovitom nelagodom – „spinoso argomento“ koji je dobroano prevladan, i pristupa tom pitanju s filozofsko-logičkim zaključkom: razotkrivanje laži znači otkrivanje istine.⁴⁸

Stoga je Kubić smatrao svojom dužnošću ukratko iznijeti povijest i osnovne odrednice na kojima se temelji ozdravljajuća učinkovitost ovoga lijeka. U toj je analizi pošao i dalje u povijest iznoseći u svojoj knjizi priču koju je biskup Sintić zapisao u svomu rukopisnom priručniku. Budući da nam Sintićevo rukopis nije sačuvan, donosimo njegovu priču koju je Kubić pribilježio.⁴⁹

Neki pastir s otoka Krka primijetio je da kunić svaki put kad ga ujede zmija otrovnica trči prema biljci *astro montano* i pohlepno jede njezine listove, nakon čega bi se opet dobro osjećao. I pastira je jednom pri rušenju suhozida ugrizla takva zmija, pa se prisjetio slučaja s kunićem i stao užurbano žvakati istu biljku te ubrzo osjetio nestajanje simptoma bolesti koje je već počeo osjećati. To je iskustvo priopćio creskim koludricama-benediktinkama koje su počele proizvoditi mast i primjenjivati je u raznim slučajevima s najboljim uspjehom.

U tom priručniku Sintić spominje i drugi slučaj – susret s knezom Alessandrijem iz Umaga koji je na Učki promatrao okršaj između zmije otrovnice i gušterice. Gušterica je mjesto ugriza trljala na jednoj travi i pritom ne samo da se oporavila, već je svojim ugrizima svladala inače nadmoćniju zmiju. Ova „čudesna“ trava bila je, kao što se dade zaključiti, upravo *astro montano* od kojega je Alessandri počeo proizvoditi ekstrakt, i to u kratko vrijeme proširio po čitavoj Istri te je i sam Sintić od njega dobio tu mast i savjetovao svećenicima da unesrećeni zmijskim ugrizom potraže pomoć kod njega u Krku. U nastavku svoga izlaganja Kubić donosi i pet slučajeva „izliječenih“ osoba koje su potražile biskupovu pomoć.

Pri pomnjivu praćenju te ljekovite biljke, Kubićevo je saznao da je biskup Sintić povjerio tajnu te masti „jednom vrbničkom svećeniku“, a to

⁴⁷ Usp. *Isto*, 239.

⁴⁸ Usp. *Isto*: „Svelare l'inganno equivale allo scoprimento della verità, grida il filosofo; se non che l'uomo vuole egli sempre essere disingannato?“

⁴⁹ Da je Kubić imao u rukama Sintićevo rukopis svjedoči i Kubićevo citiranje u zagradama pojedinih stranica. Posljednju stranicu rukopisa koju citira nosi broj 53. Vidi: *Isto*, 241.

je mogao biti jedino Ivan Feretić koji se tada aktivno bavio pripremom i primjenom biljnih ekstrakata u lječiteljske svrhe.⁵⁰

Prateći njezin razvoj i rasprostranjenost, mogao se i sam Kubić uvjeriti da je nepoznata ljekovita biljka bila zapravo *inula squarrosa* koja se po otoku svudje nalazi i koju mnogi zamjenjuju s *conyzza* i drugim stabljikama slična izgleda.⁵¹

Kubić se, međutim, nije puno upuštao u ispitivanje sastojaka masti, već se usredotočio na znanstvene spoznaje o zmijama među kojima ima velik broj neotrovnih koje također mogu ujesti i proizvesti bol i otekline. U takvim slučajevima mnogi ozdravljaju samom inercijom prirode. Jednom, kada je pacijentica uporno tražila mast *astra montana*, liječnik je prešutno primijenio drugu mast. Sutradan se pacijentica već osjećala bolje, što je pripisivala čudesnoj djelotvornosti *astra montana*. Tijekom trinaestogodišnjega praćenja situacije, Kubić primjećuje da nije bilo ni jednoga smrtnog slučaja. K tomu, prema prirodoslovcu Fontaeu, ista bi zmija trebala zadati tri ugriza i tri uštrcavanja otrova da bi došlo do smrtnog slučaja. To je praktički nemoguće jer svaka zmija ima u usnoj šupljini po dvije vrećice s otrovom, a u slučaju da je već jednom ugrizla, ostaje joj još samo jedan ugriz s uštrcavanjem otrova, što nipošto ne može imati smrtonosne posljedice.⁵² Prema Kubićevu mišljenju, ni otrov zmijske *Berus*, ni otrov zmijske *Ammodytes* (ova potonja vrlo je rasprostranjena na otoku Krku) nije dovoljno jak da bi usmratio čovjeka, kao što to nije, prema mišljenju tadašnjih znanstvenika, ni u ostalim krajevima Europe. U toj pretpostavci Kubić polazi od spoznaje da priroda sama djeluje, kao zadnji uzrok koji organizam vraća u svoje normalno fiziološko stanje. U svim navedenim slučajevima, od kojih se ni jedan nije dogodio tijekom Kubićeva boravka na Krku, ozdravljalo se primjenjivanjem drugih medikamenata ili pak posredstvom okrepljujuće snage prirode. A Sintić je išao i tako daleko da je pomišljao kako bi *astro montano* u bližoj budućnosti mogao postati vrlo efikasna pomoć i protiv kolere koja je zadnjih godina njegova života harala Azijom i Europom.

Osporavajući u ime prirodnih i povijesnih istraživanja svaku Sintićevo tvrdnju, Kubić spominje i šibenskog liječnika dr. Vinka Giadorova, kojega Randić citira u svojoj disertaciji, u prilog *inule squarrose* kao posebnosti pri

⁵⁰ Usp. Isto, 242.

⁵¹ Usp. Isto.

⁵² Usp. Isto, 243.

ugrizu zmiije.⁵³ K tomu, zaključuje Kubić, do ozdravljenja se ne dolazi tako brzo kako to navodi Sintić, već nakon tri i više dana, a pacijentu bi se posebno olakšalo kada bi liječnik odriješio previše zategnuti povež koji je u udovima priječio normalnu cirkulaciju krvi. Ipak, dopušta Kubić, i *astro montano* može pridonijeti sprječavanju gubitka snage i malaksavost budući da malo mirisa, arome, može nadražiti živčanu osjetljivost i time ubrzati reakciju koja bi se inače pojavila preko naravne moći liječenja same prirode. No u tome mogu biti učinkovitija mnoga druga sredstva.

Na osnovi svega toga Kubić zaključuje da se ni puštanjem krvi, ni trljanjem rane *inulom squarrosom*, ni uzimanjem iste s nekom tekućinom nije mogla spriječiti pojava uobičajenih lokalnih simptoma pri zmijskom ugrizu. Niti sredstva koja je on primjenjivao nisu pomogle u sprječavanju nepoželjnih posljedica, jer je ih je i on primjenjivao samo izvanjski. Bolest je, naime, slijedila svoj redoviti tijek i bivala nadvladana samom snagom prirode nakon što bi prošla uobičajena faza bujanja i splasnuća nastalih otekline.

Kubić, naime, do tada nije vidio ni jednog ujednog koji ne bi bio obilno „namazan“ *astrom montanom* prije nego što bi potražio liječničku pomoć. Unatoč tome, pacijent se tužio na bolove i proživljavao iste opće simptome koji su posljedica toga otrova, a ozdravljao bi više-manje u isto vrijeme koje bi se moglo odrediti otprilike od tri do pet dana. Nakon toga bi ostale samo neke mjestimične neugodnosti nastale najčešće kao posljedica pretjeranog stezanja blizu mjesta ugriza.⁵⁴

UMJESTO ZAKLJUČKA

Ono što je Kubić zaključio o zmijskom otrovu, primjenjuje i u slučaju ujeda škorpiona, uboda osa, pčela i raznih morskih riba kao što su škarpine i morski pauci.

Ostaje na kraju Kubićeva sumnja koju dijeli s većinom liječnika svoga doba, da se liječenje bolesti traži u spoznaji uzroka umjesto na nejasnim i misterioznim moćima nekih posebnih sastojaka ili tajanstvenih riječi.

Tako Kubić zaključuje svoje razmišljanje odbacujući svaku medicinsku učinkovitost *astra montana*, priznajući ono što je zajedničko svim lakim gorko-aromatičnim sredstvima koja mogu imati pozitivni učinak na pro-

⁵³ Usp. Isto, 245.

⁵⁴ Usp. Isto, 247.

bavne organe, a kod vanjskih ozljeda smješta ga među domaće lijekove bezazlena učinka koji mogu sugestivno djelovati na ljudsku psihu. Time je ova medicinska enigma, koja je puno obećavala u prvoj polovici XIX. stoljeća, niknula i zamrla na području Kvarnera, odnosno na otoku Krku.

Bila je to Sintićeve želja i briga „za čovječanstvo“ na prijelazu iz XVIII. u XIX. stoljeće, kada su seoski kurati i župnici bili jedini „liječnici“ u našim manjim otočnim mjestima.

No tragom ovih podataka vrijedi i dalje istraživati arhivsku i tiskanu građu što ulazi u povijest medicine sjeverozapadne Hrvatske, a biljnu mast i napitak koji se pripremao iz nekoć magične biljke *Aster atticus*, odnosno stabljike i cvijeta zvjezdana, prepustiti biologima i kemičarima da podrobnije analiziraju njihova svojstva i eventualnu ljekovitost za ljudski organizam.

PRILOZI

DOKUMENT BR. 1

BAK, *Stari arhiv Krčke biskupije*, sv. 19, *Akta biskupa Sintića I.*, *Registro – Protocollo*, 10. II. 1803. – 20. IX. 1804.

p. XXX r.

Nell'anno 1795 in un viaggio che intrapresi per Venezia mi fermai a Omago picciola (sic) Città dell'Istria ex Veneta. Ebbi la fortuna di fare la personale conoscenza del Conte Alessandri, soggetto molto colto in diversi rami di Letteratura, ed eccellente Botanico. Raccolsi dalla viva voce di Lui esser egli l'inventore dell'Estratto dell'Astro Montano volgarmente così detto, e dai Latini chiamato *Aster Aticus*.

Mi diceva esso Sig.r Conte Alessandri, che da replicate esperienze infallibili nel suo effetto, avea conosciuto esserci il detto estratto il più potente antidoto contro il morso velenoso delle vipere, delle quali abbondano specialmente le tre isole di Veglia, Arbe, e Pago.

Non contento delle sue private osservazioni, ha creduto di comunicare il suo trovato alle più celebri Università dell'Europa, e da tutte ebbe riscontri favorevoli, e fu considerato l'estratto dell'Astro Montano il più potente antidoto contro il veleno delle vipere.

Fu anche applicato coi metodi, soliti e che saranno qui a piedi indicati, nei morsi dei cani rabiosi, ma non hanno tutti sperimentata eguale l'efficacia del rimedio: mi assicurava però l'inventore, che di certo si pote-

vano calcolare sicuramente dieci guariti dall'idrofobia. Non sarebbe sprezzabile un tal sollievo all'umanità, in una disgrazia, che ne'tempi andati non ammetteva rimedio.

Si avverta che le relazioni dell'inventore Conte Alessandri devono essere genuine, giacchè il solo oggetto di sollevare i suoi simili lo moveva a sì laboriose, e dispendiose osservazioni, non volendo mai alcun compenso per le sue fatiche. Favorito dal Conte Alessandri di un vasetto di esso estratto, ebbi occasione di fare più particolari osservazioni nel corso di undeci (sic) anni in quest'isola.

Molti che furono morsi da vipere, in tre giorni furono perfettamente guariti.

p. XXX v.

Lo sperimentai efficacissimo nel morso degli scorpioni, nelle punture degli scarpocci, volgarmente detti Scarpene, dei pesci ragni, e in generale egli è ottimo contro i morsi di qualunque animale velenoso, e con perfetta riuscita si adopera nelle ferite di qualche ferro ruginoso.

Nei veementi dolori di stomaco, è un perfetto calmante, e per le coliche le più avanzate, e pericolose egli è un sicuro rimedio.

Di quanto mi onoro di dire, io ebbi replicati e costanti gli esperimenti in Persone di diversi stati.

Metodo di adoperare l'estratto
dell'Astro Montano, ossia Asteratico.

Al Paziente che sarà morsicato dalla vipera si facciano due piccioli tagli vicini alla ferita, indi si unga tanto la ferita del morso vipereo, quanto i tagli con l'estratto. Si sciolga un pezzetto del detto estratto della grandezza di un grano di fava, o in aqua tepida, o in vino, e si dia da berre al Paziente. Per tre volte di venti quattro in venti quattro ore si faccia la stessa unzione, ed ogni volta si rinovi la stessa bibita.

N. B. Io non ho fatto mai fare i tagli vicini alla ferita, ma usando dell'indicata unzione, e pozione(?) restarono tutti i morsicati dalle vipere perfettamente guariti.

Si avverta pure che in qualunque caso anche dopo uno, o due giorni dal momento della morsicatura, l'Astro Montano avrà tutta l'efficacia. Nelle morsicature di altri animali velenosi sarà sufficiente la semplice unzione. Nei dolori dello stomaco si duplicherà la quantità prescritta nel morso delle vipere, e se non avesse solleccito l'effetto, si potrà replicare la

pozione (sic), senza pericolo che possa pregiudicare, essendo un semplice estratto di un'erba semplicissima.

p. XXXI r.

Nella puntura di animale, che ha la spina velenosa come le scarpene, che sono un pesce di mare, i pesci ragni, o in altre ferite di ferro ruginoso, sarà sufficiente unger la ferita.

L'Astro Montano cresce specialmente in Istria, e gl'Istriani vanno gradatamente formando un Capo di commercio.

Attrovandosi tre anni addietro nel Convento di Cassione un Giovane Chierico de'Minori Osservanti, il quale al Secolo avea appresa la Professione di Speziale, mi fece credere che un Erba, che cresce vicina al mare in un luogo di mia villeggiatura, potesse essere il tanto benefico Astro Montano. Lo impegnai tosto a formarne l'Estratto, e col confronto di quello d'Istria trovai, che avea lo stesso colore, lo stesso odore, ed il sapore in tutto eguale.

Ne mandai buona porzione all'Illmo e Rmo Monsig.r Gio: Battista Jesich Vescovo meritissimo di Segna, ed al Sig.r Ab. Akazich Canonico a latere di Esso dignissimo Prelato.

Fu posto in contingenza da alcuni dell'Isola, se l'erba da noi creduta Astro Montano, lo sia in fatto, ed arrivarono a farmi dubitare.

Scrissi al Prelato di Segna per avvertirlo dell'equivoco, ed ebbi in risposta, che qualunque siasi l'Erba, ella produce gli effetti dell'Astro Montano, poichè la Sig.a Maria vedova de Jesich in que'giorni appunto avea guarito con una sola unzione, e coll'indicata bibita un Giovane morsicato dalla vipera, ed il Sig.r Canonico Akazich avea pure guarito un suo cane dalla sera alla mattina, che era stato (precrano: morsicato, moja op.) replicatamente morsicato.

p. XXXI v.

A fronte che in due principali caratteristiche dell'odore, e sapore, convengano gli estratti dell'Istria, e di Veglia: a fronte delle duplicate esperienze qui sopra indicate, io non azzarderei di sostenere, che l'erba che cresce in Veglia sia realmente l'Asteratico dell'Istria, ma riservandomi di fare l'estratto in quest'anno, e dappoichè avrò fatti i più scrupolosi esperimenti, mi pregierò di comunicare all'Inclita Sup(eriori)tà le mie Osservazioni, perchè sieno (precrano: comunicate, moja op.) avanzate, a chi con tanto zelo s'impegna pel bene, e sollievo dell'umanità.

DOKUMENT BR. 2

BAK. Redoviti protokol, sv. 15. God. 1825, Broj protokola 306.
Krk, 14. kolovoza 1825.

Generalni vikar Krčke biskupije Dominik Bernardoni Baccolo > svim
župnicima i kuratima Krčke biskupije

Nº:

Circolare

Per li SS:ri Parrochi, e Curati della Diocesi di Veglia

Dev'essere a piena cognizione di tutti li SS:ri Parrochi di questa Diocesi la virtù potentosa dell'Astro montano riguardo al morso velenoso cagionato dalle vipere specialmente.

L'umanità quindi richiede di valersi di questo divino ritrovato onde al caso di qualche tristo avvenimento poter sul momento prestare soccorso con questo sicuro rimedio a quelli che sgraziatamente vi abbisognassero.

Mosso pertanto quest'Ord:(inariat)o da puro sentimento di poter essere utile a quelli che da tai(?) morsi velenosi venissero offesi, passato di concerto con l'Inclito I. R. Commissariato D(istrettua)le, ha egli deliberato di rivogliersi alli SS:ri Parrochi, affine questi nelle loro rispettive Parrocchie, valendosi dell'opera dei Capi Comunali, raccogliere facciano al più presto una grande quantità di detto Astro montano da tutti già ben conosciuto. Dopo di che sarà pure cura delli SS:ri Parrochi di fare la necessaria cottura del medesimo onde ricavarne l'Estratto nei modi voluti e suggeriti dall'arte. A tale fine si valeranno Essi Parrochi dei consigli, e dell'opera di que'Soggetti che in più incontri si manifestarono capacissimi di fare con buon successo il sun:(omina)to Estratto.

Fra questi poi si distinsero particolarmente li RR. PP. Francescani di Cassione, il P. Guardiano di S:(ant)a M:(ari)a Maddalena in Dobasnizza, il Sacerdote D:(o)n Giovanni Ferrettich in Verbenico, ed il S:(igno)r Ant:(oni)o Zadro in Veglia. Si prendano adunque dai detti soggetti le opportune istruzioni in merito.

Trovandosi poi l'astro montano nella perfetta sua maturità, perciò al più lungo entr'otto giorni doverà farsi la raccolta del medesimo per la necessaria cottura.

r/v

Si presti (precrvano: pertanto, moja op.) adunque il Clero Curato ad un'opera tanto vantaggiosa, e non risparmi egli nè fatica, nè mezzi per

rendersi utile a miseri che attaccati, e morsi dalle vipere senza questo antidoto o devono perdere la vita, o per lo meno restarne per sempre imperfetti.

Li SS:ri Decani finalmente faranno noto a tutti li Parrochi, e Curati dei loro Distretti il presente ordine, assicurandoli in pari tempo, che l'Ordinariato ascriverà a loro particolar merito il zelo ch'essi impiegheranno per mandare a pieno e buon effetto (prectano: quanto ad essi viene raccomandato in, moja op.) una cosa che ha per oggetto il bene dell'umanità.

Dall'Ord:(inariat)o V(escovi)le di Veglia li 14. Ag:(gost)o 1825.
In assenza di M:(onsigno)r Vescovo
Arcid:(iacon)o Baccolo Vic:(ari)o G(enera)le

DOKUMENT BR. 3

BAK. Redoviti protokol, sv. 15. God. 1825, Broj protokola 268.
Krk, 22. srpnja 1825.
Minuta Biskupa Sintića > Dalmatinska Vlada

All'Ecc.(els)o Imp.(erial)e Gov.(ern)o di tutta la Dalmazia ed Albania

Ha onorato l'Ecc.(els)o Gov.(ern)o di comandarmi, che io spedissi alcune piante dell'Astro Montano, chiamato però dai Botanici con altro nome, fissando i gradi nel primo loro germoglio, nell'aumento, e nella loro perfetta maturità.

Per la stagione avanzata non potendosi allora trovare simili piante, ho atteso questo momento per eseguire i Ven.(era)ti Comandi di Esso Ecc.(els)o Governo, col mezzi del Commissariato Distrettuale rassegnò una scatola contenente le indicate piante, coi prescritti gradi.

Vorrei che la Clemenza dell'Ecc.(els)o Gov.(ern)o degnasse di valersi della mia umiltà in cose di maggior rimarco, desiderando di dargli contrasegni certi della mia gratitudine, e della perfetta mia ubbidienza.

Da Veglia li 22. Lug.(li)o 1825
Giannant.(oni)o Vesc.(ov)o Commend.(ato)re

DOKUMENT BR. 4

BAK. Redoviti protokol, sv. 15. God. 1825, Broj protokola 335.
Zadar, 24. kolovoza 1825.
Dalmatinska Vlada > biskup Sintić

N:o 14859/1796

Illustrissimo e Rev(arendissi)mo Monsignore!

Pervennero a questo Governo, accompagnate dalla pregiata Lettera di Vostra Sign.(o)ria Illu(strissi)ma e Rev(arendissi)ma in data 22 Luglio p. p. N. 268 le pianticelle del così detto Astro-Montano, che ne indica lo sviluppo, l'aumento, e la perfetta maturità.

Non tarda il Governo stesso di rendere grazie a Vostra Signoria Illustrissima e Rev(arendissi)ma del pensiero che si è dato di soddisfare con tanta premura alle relative di lui ricerche.

Io poi ho l'onore di raffermarmi colla più distinta stima e considerazione

di V.(ostr)a Sig.(no)ria Illu(strissi)ma e Rev(arendissi)ma
devotissimo Servitore

Weingarten

Zara 24 Agosto 1825

All'Illustrissimo e Rev(arendissi)mo Monsignor Gian Antonio Sintich
Vescovo di Veglia, e Commendatore dell'Ordine Imperiale di Leopoldo

(List je protokoliran u Krku 6. rujna 1825. pod brojem: 335.)

SAŽETAK

U ovom radu obrađuje se pokušaj liječenja otrovnih zmijskih ujeda i drugih otrovnih uboda uz pomoć masti dobivene iz biljke Aster atticus (Astro montano, odnosno vrsta biljke iz roda zvjezdan). Tu je mast Istranin Bernardo Alessandri predao krajem XVIII. stoljeća krčkom biskupu Ivanu Antonu Sintiću koji je, na zamolbu pokrajinske austrijske vlade u Zadru, napisao 1818. brošuru o načinu prerade biljke s uputama o primjeni lijeka, koju je pokrajinska vlada umnožila i razaslala tamošnjim liječnicima. Štoviše, potaknut tim novim načinom liječenja, Bakranin dr. Srećko Randić obranio je i tiskao 1840. u Beču doktorsku disertaciju o toj temi. No dolaskom u Krk novoga liječnika dr. Ivana Krstitelja Kubića i njegovim višegodišnjim promatranjima i empirijskim istraživanjima, osporena je svaka učinkovitost toga lijeka.

Ključne riječi: Ivan Antun Sintić, Bernardo Alessandri, Ivan Krstitelj Kubić, Srećko Randić, Aster atticus (Astro montano, zvjezdan)